

7. Extenzivní ovocnářské výsadby

Za extenzivní způsob ovocnářské výroby pokládáme pěstování ovocných rostlin v tvaru vysokokmenů (roviny) nebo polokmenů (svahy), případně v jiných pěstitelských tvarech, pokud má způsob pěstování **extenzivní charakter**.

O extenzivní ovocnářské výrobě hovoříme tehdy, když produkce z obhospodařované plochy představuje vedlejší anebo vyrovnávací příjem. V Některých případech vysazujeme ovocné rostliny jako protierozní opatření anebo jako rostliny, které mají poskytovat stín, takže produkce je v těchto případech druhořadá.

Také vysazování ovocných stromů na jiné nevyužívané plochy můžeme považovat za extenzivní způsob ovocnářské výroby. Všechny extenzivní typy výsadeb jsou charakteristické nižší úrovní (intenzitou) agrotechniky a ošetřování stromů a půdy.

Použití mechanizačních prostředků je velmi obtížné, ochrana se přizpůsobuje okolním podmínkám a pro takové výsadby můžeme využívat méně náročné druhy. Ovoce se sklízí ručně, což je velmi nákladné.

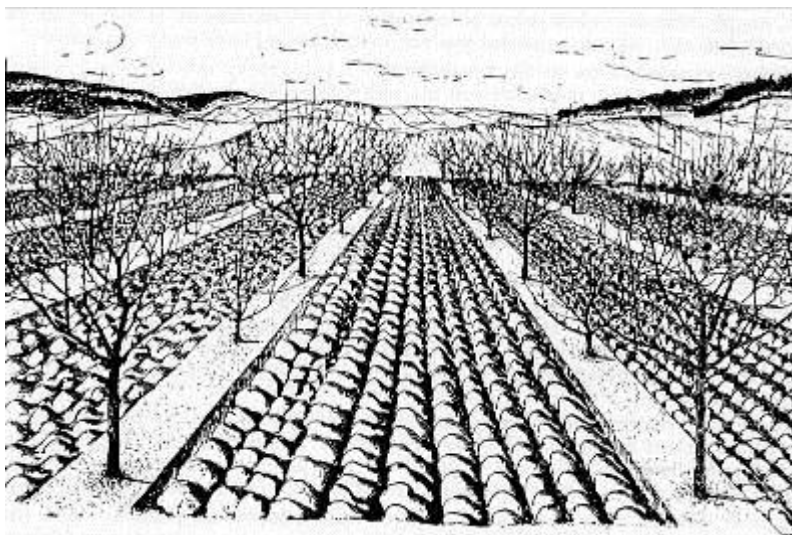
Charakteristika extenzivních výsadeb:

- Kmenný tvar stromů (polokmeny, vysokokmeny)
- Širší spony
- Vzrůstné, generativně množené podnože
- Plodnost je pozdní, nižší, často střídavá
- Stromy dlouhověké
- Méně náročné ovocné druhy a odrůdy
- Nízká úroveň agrotechniky
 - *použití mechanizace*
 - *výživa a hnojení*
 - *závlaha*
 - *kultivace*
 - *ochrana vůči chorobám a škůdcům*
 - *frekvence a intenzita řezových prací*
- Obvykle celoplošné zatravnění
- Zakládány často na zemědělsky problematičtě využitelných plochách (vyšší polohy, svahy)
- Náklady na ošetřování výrazně nižší
- Produkce ovoce
 - *záliba*
 - *vedlejší finanční příjem*
- Ztráta produkční funkce
- Krajinářský význam

7. 1 Typy extenzivních výsadeb

A) Polní sady

- Často druhově smíšené
- převládají kmenné tvary
- odrůdová skladba staré, krajové, ale také novější odrůdy
- dosadba mladých stromků
- využití meziřadí:
 - pěstování jiných zemědělských plodin (polní plodiny, pícniny, zelenina apod.)
 - zatravnění

B) Selské sady

- charakteristika stejná jako u polních sadů
- absence využití meziřadí jako plochy pro pěstování dalších plodin
- charakter trvalého zatravnění, využívaného také jako pastva (výběhy) pro hospodářská zvířata
 - při pastevním využití se využívají výhradně vysokokmenné tvary stromů
 - je nutná ochrana kmenů proti okusu minimálně 5 – 8 let po výsadbě

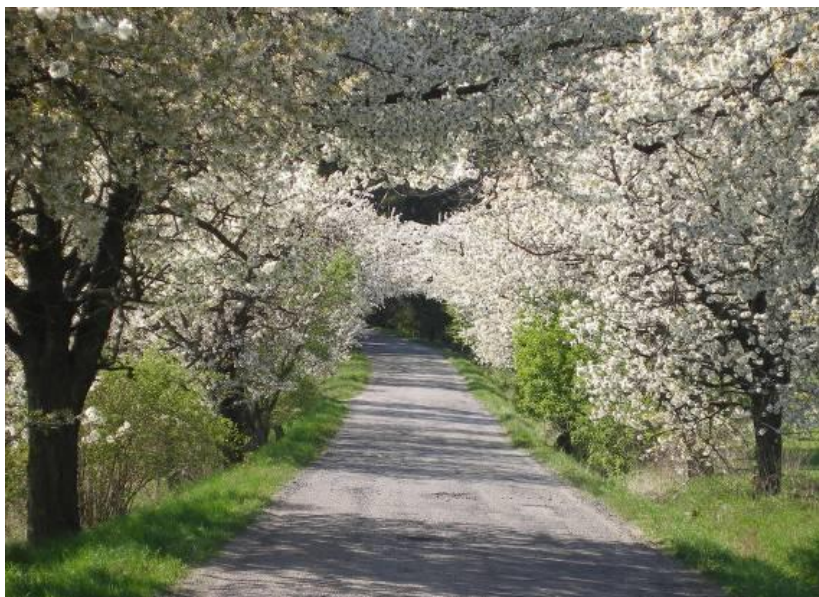
C) Výběhy pro hospodářská zvířata

- doporučují se převážně liniové výsadby z vnější strany ohrady nebo výběhu
- mezi nejvýhodnější patří ořešák vlašský, ale také jiné druhy dle náročnosti a podmínek dané polohy
- v současném ekologickém zemědělství (ekologické chovy drůbeže) se výsadby kmenných tvarů doporučují jako přirozená stínoviště

D) Výsadby podél cest (liniové výsadby)

- starší existující výsadby mají především estetický, orientační (v minulosti také význam hospodářský)

- současnost – z hlediska obnovy a trvale udržitelného rozvoje kulturní a historické krajiny se jedná o výsadby mající především význam estetický, kulturně historický (obnova podél polních cest, historických kupeckých cest a stezek, obnova mezí)
- nové výsadby pouze u cest n-tého řádu, nebo udržovaných polních cest
 - nároky na odrůdovou skladbu s vazbou na typ (habitus) koruny
 - vyžadují se odrůdy s oválnou nebo štíhlou korunou
 - výsadby jednodruhové nebo smíšené
- u silnic I. a II. řádu
 - znečištění silnice
 - bezpečnostní riziko
 - vliv na kvalitu ovoce (emise)

Obrázek: Ovocné stromořadí kolem komunikace – Kladruby nad Labem.

Když se podíváme do minulosti, do období „první republiky“, tak zjistíme, že v této době bylo zpracováno na vysoké odborné a technické úrovni část problematiky extenzivního ovocnářství, které se cíleně zabývalo ovocnými stromořadími kolem cest, železničních tratí, ale také kolem vodních toků. Pokud se na uvedenou problematiku podíváme ze zákonného hlediska, tak ještě v období „první republiky“ se tehdejší legislativa opírala o normy z 18. a 19. století. Dokonce existovala pravidla:

- Kde se ovocná stromořadí vysazují, na chodníku, či za příkopem,
- Kdo rozhoduje o umístění stromořadí,
- Povinnost vysazování.

Z historického pohledu je patrné, že tehdejší, nejen, Československá republika v rámci ovocnářství a především pěstitelských systémů byla po stránce odrůdové, a produkční vysoce rozmanitá. V dnešní době z tohoto období v krajině nalézáme pouze torza těchto výsadeb, především výsadeb alejových a stromořadí kolem starších komunikačních celků.

V případě výsadeb kolem vodních toků, se využívaly (1932) břehy všech vodních toků (řek, potoků), otevřených svodnic, náhonů a spojovacích kanálů, které byly vhodným stanovištěm pro ovocné stromy. před výsadbou se vždy vyžadoval podrobný průzkum místních podmínek, na základě kterých se volil vhodný ovocný druh, případně odrůda.

Do vlhčích břehů se doporučovaly švestky (‘Domáci švestka’, ‘Vlaška’, ‘Černošická’, ‘Esslingenská’). Z jaderovin se doporučovaly ‘Baumannova rejeta’, ‘Boikovo’, ‘Noneti’, ‘Malinové hornokrajské’, ‘Boskoopské’. Z hrušní se kolem vodních

toků vysazovaly 'Solanka', 'Clappova', 'Charneuská'. Ostatní ovocné druhy se pěstovat nedoporučovalo a to především z důvodu nebezpečí pozdních mrazíků, které ohrožují zakvétání a tím následnou plodnost.

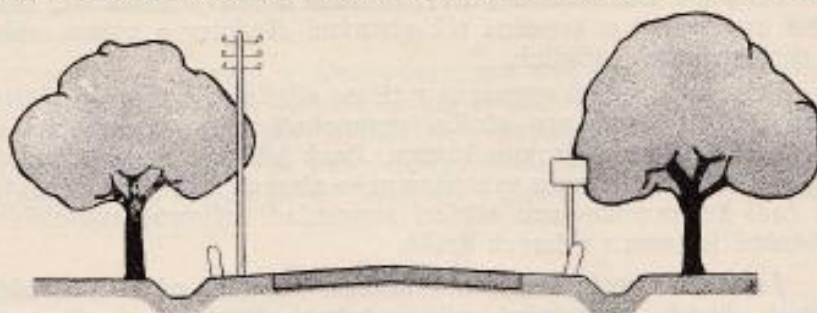
Obrázek: Silniční stromořadí tešín, 1932 Roudnicko.

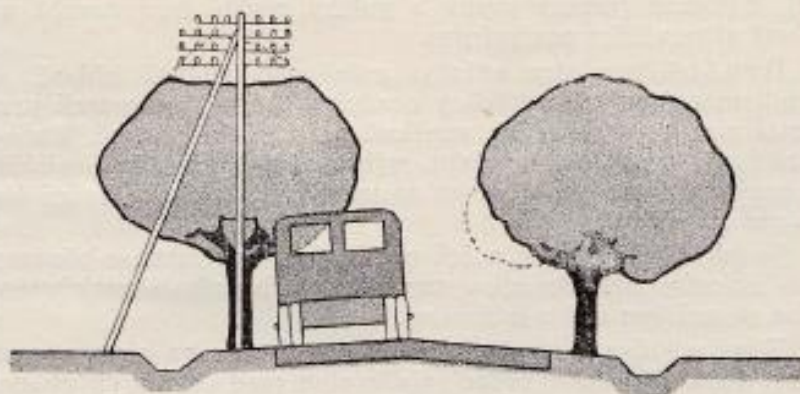
Obrázek: Silniční stromořadí slivoní podél obecní silnice, 1932.

Obr. 3.

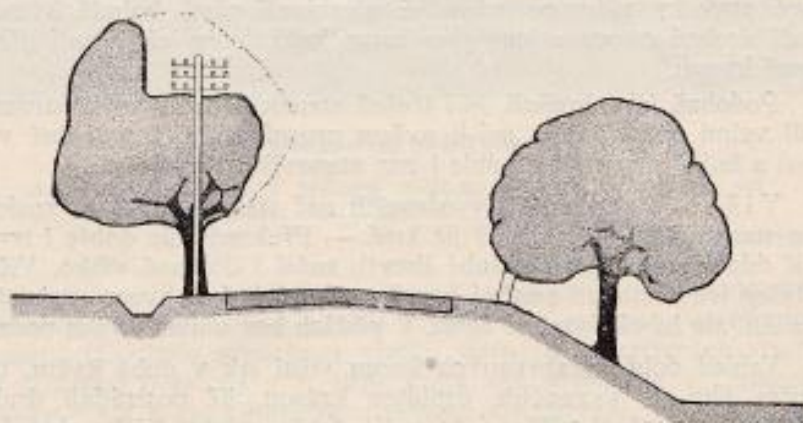
Schematické znázornění dospělých stromořadí silničních. (Příčné profily).

Č. 1. Stromy, vysázené za silničními příkopy, nepřekáží ani telefonním drátům, ani silniční dopravě.

Č. 2. Stromy, vysázené v tělese silničním, překáží telefonnímu vedení i dopravě, zvláště při vyhýbání vyšších vozidel.

Č. 3. Podél silnic se svažitém úbočím možno sázeti stromy i do svahu.
Na obr. 2. a 3. jsou znázorněny koruny stromů zhyžděné řezem, aby nevadily telefonnímu vedení. — Orig.

Obrázek: Ukázka metodických nákresů hodnotící již vysazená ovocná stromořadí kolem cest.

Přehled odrůd jabloňových vhodných pro stromořadí.					
Název odrůdy	Doba zralosti	Jakost	Vhodnost pro polohy		Poznámka
			vyšší*)	drsné**)	
Croncelské	IX.—X.	I.	/	/	k širším silnicím
Gdanský hranáč	X.—I.	II.	/	—	„
Harbertova reneta	X.—II.	I./II.	/	—	„
Landsberská reneta	XI.—II.	I.	/	—	„
Parména zlatá	XI.—III.	I.	/	—	k užším silnicím
Vilémovo	XI.—III.	II.	/	/	„
Panenské	XI.—V.	I.	/	—	„
Baumannova reneta	XII.—IV.	II.	/	—	k širším silnicím
Boskoopské	XII.—V.	I.	—	—	„
Kožená zimní reneta	XII.—V.	I.	—	—	„
Parkerovo	XII.—V.	I.	/	—	k užším silnicím
Ontario	XII.—V.	II.	/	—	k širším silnicím
Boikovo	XII.—VI.	II.	/	—	„
Strýmka	III.—VII.	II.	/	/	k užším silnicím

Přehled hrušňových odrůd vhodných pro stromořadí.					
Název odrůdy	Doba zralosti	Jakost	Vhodnost pro polohy		Poznámka
			vyšší	drsné	
Solanka	VIII.	I.	/	—	k užším silnicím
Špinka	VIII.	I.	/	/	k širším silnicím
Muškatelka šedá	VIII.	I.	/	/	„
Trévouská	VIII.—IX.	I.	/	/	k užším silnicím
Salisburyho	IX.	I.	/	—	„
Avranšská	IX.	I.	/	—	„
Hardyho máslovka	IX.—X.	I.	/	—	k širším silnicím
Charneuská	IX.—X.	I.	/	—	„
Boscova lahvice	IX.—X.	I.	/	—	„
President Mas	X.—XII.	I.	—	—	k užším silnicím
Lucasova máslovka	XI.—I.	I.	—	—	k širším silnicím
Pařížanka (Comtesse de Paris)	XII.—II.	I.	—	—	„

*) Vyšší polohou v ovocnářství rozumíme u nás přibližně území nad 400 m n. m. — **) Drsné polohy mají nepříznivé podmínky podnební (pozdní příchod jara, ostré větry, krátké a chladné léto a t.).

Obrázek: Ukázka soupisu vhodných odrůd jableň a hrušní pro stromořadí.

Přehled odrůd slivoňových vhodných pro stromořadí.				
a.) Švestky.				
Název odrůdy	Doba zralosti	Jakost	Plodnost	Poznámka
Černošická	VII./3	I./II.	velmi dobrá	u silnic jen za příkop
Esslingenská	VIII./1	I.	„	„
Zimmrova	VIII./2	I./II.	výborná	„
Bühlská	VIII./2—3	II.	„	„
Domácí (Bystřická)	VIII./2—3	I.	velmi dobrá	nenáročná odrůda
b.) Slívy.				
Bonne de Bry	VII./3	I.	výborná	jen za příkop
Úrodná raná	VII./3	I.	„	„ „ „

Obrázek: Ukázka soupisu vhodných odrůd švestek pro stromořadí.

Ing. B. Žežula:

VIII. Zákonné předpisy o silničních stromořadích.

Pro vysazování, udržování a ochranu silničních stromořadí jsou v Československé republice především směrodatny speciální zákony zemské, vyhlášky místodržitelské a výnosy ministerské.

V Čechách je to zemský zákon z 2. prosince 1884, č. 72 z .z. čes. o vysazování a ochraně stromořadí podél veřejných silnic; na Moravě guberniální dekret z 12. října 1838, č. 36630, a císařský reskript z 21. března 1740, zemský zákon z 30. září 1877, č. 38 z. z. mor. o zřizování a udržování veřejných nestátních silnic (§ 9) a vyhláška místodržitelství mor. ze 17. června 1907, č. 64 z. z. mor., kterou se vydávají nové pokyny o technickém řízení při stavbě a udržování okresních silnic a instrukce pro cestmistry a předpis pro cestáře (A § 28 a § 51); ve Slezsku zemský zákon z 28. dubna 1896, č. 34 z. z. slez. o sázení a ochraně stromořadí při říšských, okresních a obecních silnicích a instrukce zemské vlády slezské o provádění tohoto zákona; na Slovensku a Podkarpatské Rusi zák. čl. XII. z r. 1894 o polním hospodářství a polní policii, hlava VI, § 13 až 19, a příslušné prováděcí nařízení býv. uh. min. zemědělství ze dne 17. října 1894, č. 48.000.

V Čechách a ve Slezsku vztahují se zmíněné zákony na stromořadí podél silnic státních (říšských) i nestátních*), na Slovensku a Podkarpatské Rusi na stromořadí podél veškerých veřejných cest.**)

*) V Čechách označují se jako silnice nestátní silnice zemské, okresní a obecní; na Moravě a ve Slezsku existují jako nestátní silnice jen silnice okresní a obecní.

**) Na Slovensku a Podkarpatské Rusi rozeznávají se tyto veřejné cesty: 1. státní, 2. zemské, 3. příjezdné k železničním stanicím, 4. vicinální (k dopravě mezi obcemi), 5. obecní (příhonné), 6. veřejné cesty zájemnické.

Obrázek: Ukázka metodického textu z roku 1932, který informuje o legislativních normách týkajících se vysazování stromořadí.

E) Solitéry

- lze charakterizovat jako doprovodnou zeleň
 - hospodářských budov (v minulosti také produkční význam)
 - dvorů
 - drobných sakrálních staveb (kapličky, kříže, pomníčky, smírčí kameny, boží muka, atd.)
 - památné stromy – vazba na významná životní výročí (narození, svatba, atd.)
 - svědkové minulosti – samostatné solitéry v otevřené krajině (pozůstatky sadů, dvorů, mezí, atd.)